

I dialetti – Lo ionico-attico

1. a) *Il. XIII 683s.* ἔνθα δὲ Βοιωτοὶ καὶ Ἴάονες ἐλκεχίτωνες / Λοκροὶ καὶ Φθῖοι καὶ φραιδιμόεντες Ἐπειοὶ
 b) Herodot. I 150 βοιωθησάντων δὲ πάντων Αἰολέων ὁμολογίῃ ἐχρήσαντο τὰ ἐπιπλα ἀποδόντων τῶν Ἴάων ἐκλιπεῖν Σμύρνην Αἰολέας
 c) VI sec.: Δάνκλε || 500-461: Μεσσενίων / Μεσσανίων || dopo il 461: Μεσσάνα, Μεσσανίων
 d) Herodot. I 142 γλώσσαν δὲ οὐ τὴν αὐτὴν οὕτοι νενομίκασι, ἀλλὰ τρόπους τέσσερας παραγωγέων. Μίλητος μὲν αὐτῶν πρώτη κεῖται πόλις πρὸς μεσαμβρίην, μετὰ δὲ Μυοῦς τε καὶ Πριήνη· αὐταὶ μὲν ἐν τῇ Καρήϊ κατοικηται κατὰ ταυτὰ διαλεγόμεναι σφίσι. αἶδε δὲ ἐν τῇ Λυδίῃ Ἐφεσος, Κολοφών, Λέβεδος, Τέως, Κλαζομεναί, Φώκαια· αὐταὶ δὲ αἱ πόλιες τῆσι πρότερον λεχθείησι ὁμολογέουσι κατὰ γλώσσαν οὐδέν, σφίσι δὲ ὁμοφώνουσι. ἔτι δὲ τρεῖς ὑπόλοιποι Ἰάδες πόλιες, τῶν αἱ δύο μὲν νήσους οἰκηται, Σάμον τε καὶ Χίον, ἡ δὲ μία ἐν τῇ ἠπειρῷ ἴδρυται, Ἐρυθραί· Χῖοι μὲν νυν καὶ Ἐρυθραῖοι κατὰ τῷτὸ διαλέγονται, Σάμιοι δὲ ἐπ' ἑωυτῶν μόνιοι. οὕτοι χαρακτήρες γλώσσης τέσσερες γίνονται
2. a) μάτηρ (lat. *māter*, air. *māthir*, arm. *mayr*), cicl. μητηρ, calc. μετηρ, microas. μήτηρ || Μῆδοι (*Māda*), Μίλητος (gr. com. Μίλατος) || Δαρειῶς (*Dārayava(h)uš*), ἡμᾶς || att. ἡμέρᾱ, καρδίᾱ, ὕγιᾱ (<έα)
 b) νέως (*naswos), παρε(ι)ά (*parausa), νέα (*newa), κόρη (*korwa), κόρρη (*korsa), τρυήρη (*tries-), πηλίκος (*q^walikos), μα ἀργυρῶ (*argyrea)
 c) ἄ(φ)ώς/ἠώς/ἔως, λᾶ(φ)ός/ληός/λεώς
 d) φιλέομεν > φιλοῦμεν
 e) Archil. fr. 108,1 W.² κλυθ' ἀναξ Ἥφαιστε κτλ. || Semon. fr. 7,58 W.² ἡ δούλι' ἔργα καὶ δύην περιτρέπει
 f) gr. com. δικαστήρ, ion.-att. δικαστής
 g) ἔτερος / ἄτερος (*sp^h-teros)
 h) ion. ἡμέας, ὑμέας, ἡμέες, ὑμέες, att. ἡμᾶς, ὑμᾶς, ἡμεῖς, ὑμεῖς (dor. ἀμέ, ὑμέ, ἀμές, ὑμές, eol. ἄμμε, ὕμμε, ἄμμες, ὕμμες), ion.-att. οἱ, αἱ (gr. com. τοί, ταί)
 i) ἔδοσαν, ἦν (< pl. ἦεν, dor. ἦς)
 l) ὄπου (gr. com. ὄπει)
 m) κατ/κατά, παρ/παρά, ἀν/ἀνά
 n) ἄν / κε
3. a) πρήσσω (Asia Minore) / πρήττω (Eretria) / πράττω (Atene)
 b) ὕ < |υ|, ττ < σσ, ρρ < ρσ, κόρη, ξένος, gen. -ου
 c) ἰρός, κῶς, κόσος / πῶς, πόσος (ὄκας, κοῦ, κόθεν), παίριν, ὄπωρ ἄν, γλάσσα, ἔρσην, θέρσος, τάμνω
 d)
ionico	attico
<i>IMT 127A</i> (Sigeion, 575-550 a.C.)	<i>IMT 127B</i> (= <i>IG I/3 1508,2</i>)
Φανοδῖκο
ἐμὶ τὸρμοκ-
ράτεος τῷ
Προκοννη-
σίῳ κρητῆρ-
α δὲ καὶ ὑποκ-
ρητῆριον κ-
αὶ ἠθμὸν ἐς π-
ρυτανῆιον
ἔδωκεν Συκε-
εὔσιν	Φανοδῖκο εἰμὶ τῷ Η-
ερμοκράτος τῷ Προκο-
νεσίῳ κἀγὼ κρατῆρα
κἀπίστατον καὶ ἡεθμ-
ὸν ἐς πρυτανεῖον ἔ-
δοκα μνῆμα Σιγει-
εὔσι ἐὰν δέ τι πάσχ-
ο, μελεδαίνεν με
ὃ Σιγειῆς καὶ μ' ἐποί-
εσεν ἡΑἴσιπος καὶ
ἡἀδελφοί.
4. a) Heraclit. *VS 22 B 1* τοῦ δὲ λόγου τοῦδ' ἔόντος ἀεὶ ἀξύνετοι γίνονται ἄνθρωποι καὶ πρόσθεν ἢ ἀκοῦσαι καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον· γινομένων γὰρ πάντων κατὰ τὸν λόγον τόνδε ἀπειροσιν εὐνοίᾳσι, πειρώμενοι καὶ ἐπέων καὶ ἔργων τοιοῦτων, ὁκοίων ἐγὼ διηγεῦμαι κατὰ φύσιν διαίρεων ἕκαστον καὶ φράζων ὅκως ἔχει. τοὺς δὲ ἄλλους ἄνθρώπους λανθάνει ὁκόσα ἐγεργέντες ποιοῦσιν, ὅκωσπερ ὁκόσα εὔδοντες ἐπιλανθάνονται.
 b) Thuc. II 37,1s. χρώμεθα γὰρ πολιτεία οὐ ζηλούση τοὺς τῶν πέλας νόμους, παρὰδειγμα δὲ μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες τισὶν ἢ μιμούμενοι ἑτέρους. καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγους ἀλλ' ἐς πλείονας οἰκεῖν δημοκρατία κέκληται· μέτεστι δὲ κατὰ μὲν τοὺς νόμους πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τὸ ἴσον, κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν, ὡς ἕκαστος ἐν τῷ εὐδοκίμῳ, οὐκ ἀπὸ μέρους τὸ πλεον ἐς τὰ κοινὰ ἢ ἀπ' ἀρετῆς προτιμᾶται, οὐδ' αὖ κατὰ πενίαν. ἔχων γέ τι ἀγαθὸν δρᾶσαι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφρανεῖα κεκώλυται.
 c) Plat. *Parm.* 128a-b μανθάνω, εἰπεῖν τὸν Σωκράτη, ὃ Παρμενίδη, ὅτι Ζήνων ὅδε οὐ μόνον τῇ ἄλλῃ σου φιλία βούλεται ἀφκειῶσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ συγγράμματι. ταυτὸν γὰρ γέγραφε τρόπον τινὰ ὅπερ σύ, μεταβάλλον δὲ ἡμᾶς πειρᾶται ἐξαπατᾶν ὡς ἑτερόν τι λέγων. σὺ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ποιήμασιν ἐν φῆς εἶναι τὸ πᾶν, καὶ τούτων τεκμήρια παρέχει καλῶς τε καὶ εὖ· ὅδε δὲ αὐτὸ πολλά φησιν εἶναι, τεκμήρια δὲ καὶ αὐτὸς πάμπολλα καὶ παμμεγέθη παρέχεται. τὸ οὖν τὸν μὲν ἐν φράσει, τὸν δὲ μὴ πολλά, καὶ οὕτως ἐκάτερον λέγειν ὥστε μηδὲν τῶν αὐτῶν εἰρηκέναι δοκεῖν σχεδόν τι λέγοντας ταυτὰ, ὑπὲρ ἡμᾶς τοὺς ἄλλους φαίνεται ὑμῖν τὰ εἰρηκέναι εἰρηθῆναι.

Bibliografia

- W. Dittenberger, *Zum Vocalismus des Ionischen Dialekts*, «Hermes» XV (1880) 225-229.
F. Bechtel, *Die Inschriften des ionischen Dialekts*, Göttingen 1887.
H.W. Smyth, *The Vowel System of the Ionic Dialect*, «TAPhA» XX (1889) 5-138.
H.W. Smyth, *The Sounds and Inflections of the Greek Dialects. Ionic*, Oxford 1894.
A. Fick, *Zur ionischen Mundart und Dichtersprache*, «NJKA» I (1898) 501-513.
K. Meisterhans-E. Schwyzer, *Grammatik der attischen Inschriften*, Berlin 1900³.
K. Eulenburg, *Zur Vokalkontraktion im ionisch-attischen Dialekt*, Diss. Leipzig 1903.
U. von Wilamowitz-Moellendorf, *Über die ionische Wanderung*, «SBAW» (1906) 59-79 (= *Kleine Schriften* V/1 152-176).
W. Brandt, *Griechische Temporalpartikeln vornehmlich im ionischen und dorischen Dialekt*, Diss. Strassburg 1907.
P. Kretschmer, *Zur Geschichte der griechischen Dialekte. I. Ionier und Achäer*, «Glotta» I (1909) 9-59.
E. Herrmann, *Die Liquidaformantien in der Nominalbildung des ionischen Dialekts*, Tübingen 1911.
A. Scherer, *Zur Laut- und Formenlehre der milesischen Inschriften*, Diss. München 1934.
Elisabeth Knittl, *Die Sprache der ionischen Kykladen nach den inschriftlichen Quellen*, Diss. München 1938.
A. Tovar, *Ensayo sobre la estratigrafía de los dialectos griegos. I. Primitiva extensión geográfica del Ionio*, «Emerita» XII (1944) 245-335.
Gisela M. Richter, *The Archaic Gravestones of Attica*, London 1961.
E. Risch, *Das Attische im Rahmen der griechischen Dialekte*, «MH» XXI (1964) 1-14.
S.-T. Teodorsson, *The Phonemic System of the Attic Dialect*, Diss. Göteborg 1974.
H.P. Gates, *On the Chronology of the Attic Rückverwandlung*, «Glotta» LIV (1976) 44-52.
J. Haudry, *La flexion des thèmes en -i- en Attique*, in *Étrennes de septantaine. «Travaux de linguistique et de grammaire comparée offerts à Michel Lejeune par un groupe de des élèves»*, Paris 1978, 95-98.
L. Threatte, *The Grammar of Attic Inscriptions, I: Phonology*, Berlin-New York 1980.
J.-L. Perpillou, *La diphtongue ai en Attique*, «Glotta» LXII (1984) 152-157.
J.L. O'Neil, *Dorian and Ionian Colonies in Sicily and their Relations with the Natives*, «Classicum» XV (1989) 14-18.
J.-L. García-Ramón, *Proportionale Analogie und griechische Morphologie: Athematische Infinitive im Attischen und im Westionischen*, in *Sprachwissenschaft und Philologie. Jacob Wackernagel und die Indogermanistik heute. «Kolloquium der Indogermanischen Gesellschaft vom 13. bis 15. Oktober 1988 in Basel»*, hrsg. von H. Eichner und H. Rix, Wiesbaden 1990, 150-169.
A. Lillo, *Ionic χῶς, ὄπως, ὄπως, Thessalian κίς: a Phonetic Problem of Analyzable Compounds*, «Glotta» LXIX (1991) 1-13.
L. Dubois, *Inscriptions grecques dialectales de Grande Grèce. I: Colonies eubéennes. Colonies ioniennes. Emporia*, Genève 1995.
A. López-Eire, *L'influence de l'ionien-attique sur les autres dialectes épigraphiques et l'origine de la koiné*, in C. Brixhe (Ed.), *La koiné grecque antique, II: La concurrence*, Paris 1996, 7-42.
Karin Stüber, *Zur dialektalen Einheit des Ostionischen*, Innsbruck 1996.